

ručit, rok 1573 nebo následující.

1 *Regulus*, konsul v 3. sr. před n. l., byl na čestné slovo propuštěn z kartáginského zajetí, aby přemluvil římský senát k míru pro Řím nevýhodnému, čímž by si byl zachránil život; použil svého pobytu ve vlasti, aby pohml Řimany pokračovat ve válce, a vrátil se do zajetí na smrt, pohrdnuv možností sebevraždy doma. *Cato mladší*, řečený *Uticensis*, prohlásil se r. 46 př. n. l. mečem po bitvě u Thapsu, aby ušel zajetí Caesarově.

2 εὐλογοῦν εἰς ἀνομίην, řecky: odchod, k němuž radl rozum.

3 *Justus Lipsius*, Saturnaliū sermionum libri, sv. III, vydání z r. 1637: I když leží přemožen v běsnici atenci, gladiátor ještě douhá, ačkoli nepřítelský dav dává palcem znamení k jeho smrti.

4 „Výborným Marotem“ se rozumí největší francouzský básník první polovice 16. věku, o jednu generaci starší našeho autora, *Clement Marot* (1495 - 1544), dvorní básník královny Navarrské, elegik, epigramatik, překladatel žalmů a vždy rozverný libertín. Také předchodí věty o nápravě francouzských mravů v poslední době jsou mlhěny ironicky, velké francouzských mravů v poslední době jsou mlhěny ironicky, velké nábožensko-občanských válek se ve Francii vyznačoval velkou zpurstlostí mravů, jež portvala až do druhého desetiletí století sedmáctého, přičemž královský dvůr udával tón. Preciázní hnout bylo v jistém smyslu dokonce moralistickou reakcí na přílišnou mravní uvolněnost doby Jindřicha IV. Montaigne si velmi často stěžuje na fanatismus, krutost a nelidskost svých časů, na rozpustilost zřídka: zvláště ženskou ctnost bere tento filosof lidské slabosti s humorem.

APOLOGIE RAIMUNDA ZE SABUNDY

Apologie Raimunda ze Sabundy (*Apologie de Raymond de Sebond*) je dvojnásobným esejem druhé knihy *Essaju* a je to zároveň autorův esej nejrozsašlejší; zabírá tam přes třetinu celého rozsahu. Je to vlastně samostatné filosofické dílo. Nevzniklo náhodou, lze však mít za jisté, že středem a čepem doby jeho vzniku byl rok 1576, chvíle, kdy pod vlivem četby Sexta Empirica vrchol Montaignův skepticismus (zvy. „skeptická kritika“).

Raimund ze Sabundy byl Katalánc; jako Raimund Lull, kterého dosi připomíná, ale působil jako lékař a teolog na universitě v Toulouse, kde i zemřel. Jeho *Theologia naturalis* (Přirozená teologie, první známé vydání je z roku 1487) bylo dílo ve své době slavné, ba věžilo si ho ještě šestnácté století. Sabundus (Francouzsi mu říkájí *Sebond*) byl mystický scholastik, ale kritizoval se v něm, jako ve většině pozdních scholastiků „podzim středověku“, myšlenky velmi staré s velmi novými: jeho kniha dotozuje křesťanské pravdy, zdůvodňuje víru, činí ze spásy smysl bytí a člověka staví na vrchol svoření jako syna božho; ale to vše dokazuje z přírody, nikoli ze Zjevení, a rozumovými vývody, nikoli z povinnosti věřit. Příroda a svět jsou mu zrcadlem, a tedy důkazem Boha, a jeho cílem je odkrytí harmonie objektivní skutečnosti a biblické pravdy. Zaldá dá tak vlastně samostatnou a rozumovou teologii přirodní či přirozenou, vedle teologie zjevené. Jeho mystický prozitek se vztahuje právě

na podíl Boha v přírodě, na účast skutečnosti na božství.

Montaigne přelozil původně Sabundovu knihu na žádost svého otce a tento jeho překlad vyšel tiskem, dokonce dvakrát, roku 1569 a 1581. Jeho Apologie, tj. Obrana Raimunda Sabunda, je pro Montaigne nicméně především příležitost, aby vyjádřil sebe samého a dal výraz názorům vlastním. Celkem lze říci, že Apologie je hlavním projevem Montaignova *skepticismu*. Ve chvíli, kdy ji tvořil, Montaigne procházel totiž krizí: od starého svého stoicismu *vyvíjel* se právě pod silným vlivem četby Sexta Empirica k pyrronskému podhybovacímu o ceně lidského rozumu, vědy, pravdy, morálky, člověka vůbec. Jeho „obrana“ Sabundského probléma pak pravděstním způsobem: na náměty Sabundových kritiků, že rozum nemůže sám o sobě (bez víry) dokázat náboženská pravda a že Sabundovy rozumové argumenty jsou tedy nedostatečné, Montaigne replikuje, že pak ovšem jsou nedostatečné i tyto polemické *rationální* náměty kritiků, vždyť lidský rozum nestará pláně a úplně zdůvodnit nic. Takovým způsobem Montaignova obrana Sabunda vlastně podkopává přinejmenším touže měrou jako odmítá Sabundovy kritiky. Stejně podává Montaignův skepticismus o hodnotě lidského rozumu i Sabundovu snahu založit víru na rozumu a jeho zabsolutnění člověka jako schopnost vede ho však hned k ještě dalším důsledkům: posiluje v něm mocné jeho sklon myšlenkové obezřetosti, nedůvěřivosti a kritiky; a pobádá ho stále důtklivěji, aby se ve zvýšené míře zabýval skutečností nejspolehlivější, protože je bezprostředně dána, to jest svým *já*. Jinými slovy, Apologie Raimunda ze Sabundy je nejenom hlavním dokumentem druhého, to jest skeptického Montaignova období, ale nastiňuje i směr období třetího, definitivního: období sebanalyzy, kdy Montaigne nežádá již na rozum a na doktrínách vlc, než mohou dát, konfrontuje s nimi kriticky svou vlastní životní zkušenost a čím dál tím důsledněji se zaměřuje k autonomnímu „umění života“, zabavenému epikureismem.

Z Apologie Raimunda ze Sabundy jsme vybrali řadu podstatných úryvků tak, aby byly zastoupeny všechny její části. Není to zrovna text přehledný, i v něm se autor nechává podle zvyku věst spíš těkavým rozmarem svého bohárého, ale nesoustranného přemýšlení (a často i svou zálibou v příkladech a anekdotách, nabíraných z četby, hlavně Plutarcha) než úmyslem jasné a pevné ideové konstrukce, a tato nevhoda, u něho samozřejmá, je ještě posílána délkou esaje. Připojujeme zde stručný plán Apologie, do něhož si čtenář zasaď sám naše úryvky:

a) Je mu vryřkáno, že rozum sám o sobě nestačí dokázat náboženská pravda. Na to lze odpovědět, to že je sice naprosto pravda, ale povinnosti křesťana nicméně zůstává svou víru rozumovo úvahami alespoň posilovat.

b) Je mu námítáno, že jeho argumenty, i jednotlivé, jsou slabé. Odpověď na to zní, že stejně slabé jsou i argumenty proti Sabundovi, neboť jsou rovněž rozumové, a lidský rozum nedokáže stanovit nic.

Sarí: Marnost a nedostatečnost lidského rozumu: